

Mudryk Larysa, Lisinska Tetyana. Prosodic Markers of Stylistic and Modal Variation of English Congratulation. The article focuses on the study of prosodic peculiarities of English congratulatory utterances, as units of communicative-pragmatic language subsystem, taking into account social, situational and emotional-modal factors. On the basis of auditory and acoustic analyses it has been proved that such extralinguistic factors as social status of the speakers (equal/unequal), relations between them (official/familiar) and modality of the utterance (benevolence/restraint) cause variation of English congratulation intonation model. Invariant and variant prosodic features, as well as prosodic markers of stylistic and modal variation of congratulatory utterances in English dialogical speech have been established. It has been revealed that style differential features are most vividly manifested in congratulatory utterances with the modal meaning of benevolence, while in stylistic variants of congratulatory utterances with restraint modality the tendency towards their obliteration is observed. It has been ascertained that the interaction between modal and stylistic functions of prosody is not rectilinear. Some types of modality lessen the efficacy of style differential features and vice versa.

Key words: congratulatory utterance, auditory analysis, acoustic analysis, invariant prosodic features, style differential prosodic features, prosodic markers of stylistic and modal variation, modality of benevolence and restraint.

Стаття надійшла до редколегії
19.01. 2015 р.

УДК 811.111'373:821.111-31.09

**Алла Павлюк
Оксана Рогач**

Параметрична спрямованість компліменту в мовленнєвих актах (на матеріалі творів Шарлотти Бронте «Джейн Ейр» та Емілі Бронте «Грозовий перевал»)

Визначено параметричну спрямованість компліменту в мовленнєвих актах, проаналізовано вітчизняні й зарубіжні дослідження компліменту, а також окреслено особливості його вербалізації на прикладі творів Шарлотти Бронте та Емілі Бронте. Комплімент розглянуто як важливий складник мовленнєвого спілкування носіїв англійської мови (британців й американців), що впливає на характер міжособистісних відносин комунікантів, ступінь їх взаєморозуміння й, відповідно, на успішність комунікації загалом. Комплімент як лінгвістично специфічне та культурно марковане висловлювання, – важливий елемент у спілкуванні представників англійської мовної культури, він вербалізує такі явища, як похвала з нагоди свята, заходу чи річниці, возвеличення, вдячність, лестощі, проте він може також виступати формальним актом увічливості. Особливу увагу звернуто на те, що значну роль у вживанні компліментів відіграють соціальні фактори, оскільки різниця в соціальних ролях комунікантів значно знижує рівень нещирості компліментів. Важлива ознака компліментів – частотність, установлення якої засвідчує, що найуживанішими є компліменти, які виокремлюють зовнішність людини, розумові здібності, почуття гумору, дотепність, а також внутрішні якості та духовність.

Ключові слова: комплімент, акт комунікації, емоційні варіанти, прагматична спрямованість, частотний аналіз, художній текст.

Постановка наукової проблеми та її значення. Комплімент – важливий складник сучасної комунікації, проте його прагматика та значеннєвість має давню історію й представлена в багатьох культурах.

Тема дослідження зумовлена підвищенням інтересу лінгвістів до зв'язку мови й людини, особливостей міжособистісного спілкування; недостатньою теоретичною та практичною розробкою проблем мовленнєвого акту комплімент, прагненням створити комплексне уявлення про статус досліджуваної одиниці та необхідності системного вивчення її семантичних особливостей, що, зі свого боку, визначає важливість пропонованої розвідки.

Мета цього дослідження – виявити семантичні особливості мовленнєвого акту комплімент в англійській мові XIX ст.

Завдання наукової розвідки – розглянути мовленнєві акти, до складу яких входять компліменти; дослідити типологію цієї одиниці, її частотність; виявити семантичні ознаки компліментарного мовленнєвого акту на матеріалі творів сестер Бронте.

Аналіз досліджень цієї проблеми. У зарубіжному мовознавстві комплімент вивчали такі дослідники, як R. K. Herbert (1989); J. Holmes (1988); J. Manes (1980, 1983); J. Manes, N. Wolfson (1980) та ін. Хоча роботи лінгвістів стосовно мовного акту компліменту були опубліковані у 80-ті рр. ХХ ст., проте вони досі залишаються найзначнішими в цій галузі. У вітчизняній лінгвістиці дослідження компліменту займаються М. К. Колодько, О. А. Агаркова (2004), Г. Бабанаква, (1999), Н. Бабина (2001), Д. В. Бик (1999), М. М. Безруких (1991), О. Г. Борисова (2000), Т. Г. Винокур (1982), А. В. Колегаєва (2004), Е. В. Мурашкіна (2004), В. М. Шепель (1994), О. Е. Ягодзинський (2000) та ін.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Зарубіжні лінгвісти насамперед звернули увагу на комплімент як засіб підтримки добрих стосунків, що сприяє успіху комунікації та є важливим компонентом спілкування. У низці робіт комплімент називають «мастильним матеріалом» спілкування [9], тим самим підкреслюючи його цінність як фатичного мовленнєвого акту.

Британський лексикограф А. С. Хорнбі визначає комплімент як акт увічливості, що показує захоплення співрозмовником і демонструє повагу до нього. Деякі лінгвісти трактують комплімент як «вербальний подарунок» адресатові, у якому міститься позитивна оцінка зовнішнього вигляду, досягнень, успіхів адресата.

М. К. Колодько зазначає, що комплімент – це важливий складник мовленнєвого спілкування носіїв англійської мови (британців й американців), що впливає на характер міжособистісних відносин комунікантів, ступінь їх взаєморозуміння та, відповідно, на успішність комунікації загалом. Комплімент як лінгвістично специфічне й культурно специфічне висловлювання з метою похвалити когось чи зробити комусь приємність – досить важливий елемент у спілкуванні представників англомовної культури [2].

Американські учені першими зацікавилися компліментом й на початковому етапі їх досліджень вони визначали комплімент як речення, які є зауваженнями щодо особливо привабливої речі або належності [10] й можуть бути використані у великій кількості ситуацій. Марк Кнепп і Роберт Хоппер, даючи більш розгорнуте визначення досліджуваної одиниці, вважають, що комплімент можна описати як: а) нескладну лінгвістичну одиницю зі структурою *підмет–присудок–додаток*; б) одиницю, яка виражає пряму оцінку іншої людини, його рис удачі, поведінки або приладдя; в) яка зазвичай рідко виникає на фінальному етапі розмови [8]. Пізніше Роберт Герберт визначає комплімент як мовну подію, що має комплексну структуру [7].

У французькому лексикографічному фонді дефініцією терміна *комплімент* є поздоровлення, вітання й вираження задоволення за допомогою хвалебних слів. Деякі словники виділяють і такі профільюючі значення компліменту: похвала, возвеличення, люб'язні або сердечні слова, вираження вдячності, репліки в адресу третьої особи. Як друге значення словники відзначають формальний акт увічливості, а також похвальні репліки, адресовані людині з нагоди свята, заходу чи річниці. Дослідники розрізняють компліменти за їх емоційним вираженням, а саме: сердечний, щирий, улесливий, лицемірний.

У китайській лінгвістиці компліменти визначають як утішні слова, які вживають для того, щоб догодити адресатові [4], тому, на думку китайських лінгвістів, комплімент може включати й лестощі.

Ураховуючи дослідження лінгвістів і визначення, наведені в словниках, ми вважаємо, що *комплімент* – це особлива форма похвали, вираз схвалення, поваги, люб'язності, приємні слова, які допомагають установлювати добрі стосунки з іншими людьми та приносять задоволення.

Одним із найголовніших показників, за яким найчастіше аналізують досліджувані мовленнєві акти, є параметрична спрямованість компліменту, тобто безпосередній об'єкт позитивної оцінки адресанта.

Сучасне мовознавство розрізняє кілька процедур розподілу лінгвістичних одиниць за частотою. Найрозповсюдженішими є класифікації таких одиниць на основі абсолютної й відносної частот уживання.

Частотою будь-якого явища (факту, події) називають число його появ у відрізку дійсності, що спостерігається. Це може бути будь-яка сукупність сполучуваних одиниць і будь-яке середовище, у якому з'являються або місять факти, що підлягають обрахуванню [1].

Лінгвісти вважають, що абсолютна частота є головною та мінімально необхідною характеристикою одиниць мови в масивах, які підлягають дослідженню.

У будь-якому наборі лексичних одиниць існує невелика група з високою частотою вживання (так зване ядро) і велика кількість одиниць, що вживаються не настільки часто (периферія). Між ядром та периферією міститься перехідна зона, у якій відмінності між означеними вище явищами стерті.

Залишається дискусійним питання, де межа між цими підсистемами. За В. І. Перебийніс, яка підійшла до визначення ядра та периферійної системи статистично, до ядра належать елементи, які становлять 75 % досліджуваного масиву, тобто охоплюють 75 % одиниць вищого рівня; до основної системи входять ті елементи, які становлять 90 % масиву, а решта – це одиниці периферійної підсистеми [3].

Задля визначення ядра, основної системи та периферії, розрахуємо відносну частоту (тобто процентне відношення абсолютної частоти до числа одиниць у масиві, що досліджується), виходячи з показників абсолютних частот (див. табл. 1).

Таблиця 1

Абсолютна та відносна частота вживання компліментів за параметричною спрямованістю

Вид компліменту	Абсолютна частота	Відносна частота, %
Зовнішність загалом	17	37,8
Професіоналізм	9	20,0
Розумові здібності, інтелект	8	17,8
Моральні та внутрішні якості	7	15,6
Окремі риси зовнішності	4	8,8
Усього	45	100,0

За даними дослідження й результатами табл. 1 визначено, що об'єктом компліменту можуть бути: 1) зовнішність людини загалом; 2) її професіоналізм; 3) розумові здібності; 4) моральні та внутрішні якості; 5) окремі види зовнішності.

Отже, найчастотнішими, тобто такими, які входять до ядра й становлять 75 % досліджуваного масиву, є компліменти зовнішності людини загалом та її професіоналізму й розумовим здібностям. До основної системи (90 % масиву) відносять компліменти моральним і внутрішнім якостям людини, а решта (компліменти окремим видам зовнішності) – це одиниці периферійної підсистеми.

Тому статистично підтверджений той факт, що саме загальнооцінні компліменти складають найбільшу кількість компліментів у творах «Джейн Ейр» і «Буремний перевал» (37,7 %). Це свідчить про те, що у творах велику увагу звертають на зовнішність загалом, наприклад:

(1) *In the shape of Miss Ingram; a noble and beautiful woman, – your bride* [6].

У цьому прикладі представлено комплімент, адресований жінкою нареченій її коханого. Комплімент сказаний щиро, попри видиму неприязнь між суперницями.

(2) *Why, Cathy, you are quite a beauty! I should scarcely have known you: you look like a lady now* [5].

Адресант компліменту довгий час не бачився з адресатом, тому щиро здивований позитивній переміні в його зовнішності. Здивування виражається за допомогою знака оклику.

(3) *One can't have too much of such a very excellent thing as my beautiful Blanche* [6].

У цьому контексті чоловік робить комплімент своїй нареченій, яку він насправді не кохає. Він прагне викликати ревності в справжнього об'єкта своєї любові, що свідчить про нещирість його мотивів.

Професіоналізм у тій чи тій галузі також може виступати як об'єкт компліменту (20 %). Професіоналізм розуміємо як не лише успішність у певному виді професійної діяльності, а й уміння виконувати будь-яку справу досконало, високий рівень компетентності / професіоналізму в роботі. Цей різновид компліменту можна проілюструвати за допомогою такого текстового фрагмента:

(4) *That proves you must have been an honest and faithful servant* [6].

(5) *I consider that when a dependent does her duty as well as you have done yours...* [6].

В обох випадках господиня дає високу оцінку служниці, яка бездоганно виконує свої обов'язки. Словосполучення *that proves* указує на те, що комплімент не був безпідставним, а сформувався під впливом певних чинників, які підтверджують щирість цього мовленнєвого акту.

(6) *«The Miss Reeds could not play as well!», said she exultingly. «I always said you would surpass them in learning»* [6].

Адресантка позитивно оцінює вміння адресата грати на фортепіано, а також наголошує її перевагу над сестрами в питаннях навчання. Вербальні засоби вказують на лестощі, що в поєднанні з

невербальними засобами у вигляді широко награної посмішки наштовхує на думку, що комплімент є нещирим.

(7) *«Ah!» cried she, in French, «you speak my language as well as Mr. Rochester does»* [6].

Маленька французька робить своїй новій гувернантці абсолютно щирий комплімент із приводу знання французької мови.

(8) *Miss Eyre has been an invaluable companion to me, and a kind and careful teacher to Adele* [6].

Цей комплімент оцінює високі професійні здібності адресата як учительки. Це так званий псевдоадресатний комплімент (адресований присутній під час розмови третій особі).

Окрім зовнішності, об'єктом компліменту можуть виступати розумові здібності адресата, його інтелект (17,8 %). До інтелектуальних здібностей відносимо розум, освіченість, мудрість, дотепність.

(9) *When we parted, she said: «Goodbye, cousin Jane Eyre; I wish you well: you have some sense»* [6].

Цей комплімент сказаний оповідачці кузиною, із якою в неї холодні стосунки. Попри те, адресантка зауважує, що в адресатки є «голова на плечах», тобто вона має здоровий глузд. Незважаючи на те, що комплімент виражений у дещо зневажливій манері, він щирий, адже в такому контексті лестощі неможливі.

(10) *I am sure you have thought a great deal more than the generality of servants think. You have been compelled to cultivate your reflective faculties for want of occasions for frittering your life away in silly trifles* [5].

Комплімент, сказаний вельможним паном слугі, скоріше як виняток з правил. Він повністю щирий, адже соціальні відмінності виключають можливість лестощів.

(11) *Your decisions are perfectly judicious, madam* [6].

Адресат робить комплімент розумовим здібностям своєї співрозмовниці. Він щиро виражає позитивну оцінку мудрості й зрілості в міркуваннях не дуже вдумливої на перший погляд жінки.

(12) *I know they would be clever, for you are a talented creature!* [6].

(13) *Some of your accomplishments are not ordinary* [6].

Ці компліменти – (12) та (13) – зроблені чоловіком кохані, щоб наголосити позитивне ставлення до неординарного мислення та розумових здібностей співрозмовниці.

Досить поширені компліменти, у яких об'єктом виступають певні моральні, внутрішні якості людини (15,6 %). Це свідчить про те, що для британців велику роль відіграють внутрішні фактори, що проявляється в частому вживанні компліментів моральним якостям людини. У наведених прикладах (14), (15) і (16) відбувається вираження позитивного ставлення адресантів щодо високих, на їхню думку, моральних якостей адресатів. Так, об'єктами компліменту стають доброта, великодушність, добросовісність, співчутливість, кмітливість тощо.

(14) *I owe to their spontaneous, genuine, genial compassion as large a debt as to your evangelical charity* [6].

(15) *It is like her: she is so good-natured* [6].

(16) *I watch your career with interest, because I consider you a specimen of a diligent, orderly, energetic woman* [6].

У прикладі (16) адресант акцентує увагу на таких внутрішніх рисах адресата, як добросовісність, акуратність, енергійність, які особливо цінуються представниками британської комунікативної культури.

Відокремлені риси зовнішності адресата, частини тіла (очі, волосся, руки та ін.) також можуть виступати в ролі об'єкта компліменту. Вони складають невелику частку в загальній кількості цих мовленнєвих актів (8,8 %). У прикладах (17), (18) і (19) представлено компліменти, які стосуються окремих елементів зовнішності, таких як губи, волосся, пальці, зап'ястя, голос й ін. Вони сказані щиро, щоб задобрити адресата.

(17) *This little sunny-faced girl with the dimpled cheek and rosy lips; the satin-smooth hazel hair, and the radiant hazel eyes?* [6].

(18) *I will myself put the diamond chain round your neck, and the circlet on your forehead, – which it will become: for nature, at least, has stamped her patent of nobility on this brow, Jane; and I will clasp the bracelets on these fine wrists, and load these fairy – like fingers with rings* [6].

(19) *Besides, there is that peculiar voice of hers, so animating and piquant, as well as soft: it cheers my withered heart; it puts life into it* [6].

В останньому прикладі відбувається вираження компліменту голосу людини. Адресат називає голос своєї коханої пікантним і водночас м'яким, наголошуючи своє ставлення до неї експресивно забарвленою лексикою.

Отже, проаналізовані типи компліментів, їх частотність та контекст уживання засвідчують, що найтипівшими є компліменти, в основі яких – розумові здібності, дотепність та почуття гумору, а також внутрішні якості комунікантів їх зовнішність.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Компліменти продовжують відігравати важливу роль у комунікативних процесах, тому не втрачають своєї актуальності. Перспективними убачаються вивчення гендерних особливостей компліментів і порівняльний аналіз та визначення лінгвокультурологічних особливостей мовленнєвого акту «комплімент» на матеріалі української й англійської мов.

Джерела та література

1. Головин Б. Н. Язык и статистика / Б. Н. Головин. – М. : Просвещение, 1971. – 191 с.
2. Колодько М. К. Комплімент і похвала в сучасній лінгвопрагматиці. Сер. : Сучасні тенденції розвитку мов. / М. К. Колодько. – К. : Ін-т філології КНУ ім. Т. Шевченка, 2012. – Вип. 8. – С. 93–99.
3. Перебийніс В. І. Кількісні та якісні характеристики системи фонем сучасної української літературної мови. – К. : Наук. думка, 1970. – 272 с.
4. Сучасний китайський словник : 6-те вид. – Пекін : Commercial Press, 2012. – 386 с.
5. Bronte Emily. Wuthering Heights [Electronic resource] / Emily Bronte. – Mode of access : http://royallib.com/book/ronmily/Wuthering_Heights.html
6. Bronte Charlotte. Jane Eyre [Electronic resource] / Charlotte Bronte. – Mode of access : http://www.study.ru/books/charlotte_bronte/12870.html
7. Herbert R. K. Sex-based differences in compliment behavior / R. K. Herbert // *Language in Society*. – 1990. – Vol. 19. – P. 201–224
8. Knapp M. L. Et al Compliments : a descriptive taxonomy / M. Knapp // *Journal of Communication*. – 1984. – № 34 (4). – С. 12–31
9. Manes J. The compliment formula / J. Manes, N. Wolfson // *Conversational Routine: Explorations in Standardized Communication Situations and Prepatterned Speech*. – 1981. – Hague ; Netherlands : Mouton Publishers. – P. 116–132
10. Wolfson N. Perspectives: Sociolinguistics and TESOL / N. Wolfson. – Rowley : Newbury House, 1989. – 238 p.

Павлюк Алла, Рогач Оксана. Параметрическая направленность комплимента в речевых актах (на материале произведений Шарлотты Бронте «Джейн Эйр» и Эмили Бронте «Грозовой перевал»). В статье определяется параметрическая направленность комплимента в речевых актах, анализ отечественных и зарубежных исследований комплимента, а также описание особенностей вербализации комплимента на примере произведений Шарлотты Бронте и Эмили Бронте. Комплимент рассматривается как важная составная речевого общения носителей английского языка (британцев и американцев), которая влияет на характер межличностных отношений коммуникантов, степень их взаимопонимания и, следовательно, на успешность коммуникации в целом. Комплимент как лингвистически специфическое и культуры маркированное высказывание является важным элементом в общении представителей англоязычной культуры и вербализирует такие явления, как похвала по поводу праздника, мероприятия или годовщины, благодарности или лести, но он может также выступать формальным актом любезности. Особое внимание обращается на то, что важную роль в употреблении комплиментов играют социальные факторы, поскольку разница в социальных ролях коммуникантов значительно снижает уровень неискренности комплиментов. Важной чертой комплиментов является их частотность, установление которой свидетельствует о том, что самыми употребляемыми являются комплименты, которые выделяют внешность человека, умственные способности, чувство юмора, искрометность, а также внутренние качества и духовность.

Ключевые слова: комплимент, акт коммуникации, эмоциональные варианты, прагматическая направленность, частотный анализ, художественный текст.

Pavliuk Alla, Rohach Oksana. Parametric Direction of a Compliment in the Speech Acts (on the Basis of the Works by Charlotte Bronte “Jane Eyre” and Emily Bronte “Wuthering Heights”). The article is devoted to the definition of the parametric direction of a compliment in the speech acts, analysis of the foreign and domestic studies of a compliment, description of the peculiarities of the verbalization of a compliment in speech on the basis of the works by Charlotte and Emily Bronte. A compliment is viewed as an important constituent part of the communication of the English speakers (the British and the Americans) which has an impact on the type of the interpersonal relationships of the communicators, on the level of their mutual understanding, and, consequently, on the success of communication in general. A compliment, as a linguistically specific and culturally marked utterance, is an important

element of the communication of the representatives of the English culture and linguistically represents such phenomena as praise on the occasions of a holiday, event or anniversary, glorification, thankfulness or flattering but it can also be a simple act of politeness. A special attention has been paid to the fact that an important role in the usage of compliments is played by various social factors as differences in the social roles of the interlocutors can reduce the level of the insincerity of the compliments. A very important feature of the compliments is their frequency the definition of which proves that the most frequent compliments are the ones that point out a person's appearance, mental abilities, a sense of humour, sharp wit, and inner personal qualities.

Key words: compliment, speech act, emotional variants, pragmatic direction, frequency analysis, fiction.

Стаття надійшла до редколегії
23.01.2015 р.

УДК 81'42:316.7

Ірина Рудик

Лінгвістична неввічливість як засіб побудови новинного інтерв'ю

У статті розглянуто явище лінгвістичної неввічливості – комунікативну поведінку, яка суперечить нормам і параметрам взаємодії, установленим у цьому жанрі. З'ясовано, що мета застосування неввічливості може полягати в створенні соціальної напруги, підтриманні наявного рольового розподілу на агентів і клієнтів інституційного дискурсу чи налагодженні контакту із цільовою аудиторією. Остання притаманна такому жанру медійного дискурсу, як новинне інтерв'ю. Особливої актуальності дослідження теорії неввічливості в медійному дискурсі набуває у світлі появи в ньому нового жанру – конфронтаційного новинного інтерв'ю. Як приклад такого жанру в статті розглянуто ток-шоу «Фактор О'Райлі» на американському каналі *Fox News*. На матеріалі інтерв'ю Б. О'Райлі з американським політичним діячем Л. Панеттою встановлено, що конфронтаційне новинне інтерв'ю є окремим медійним жанром, який відрізняється від традиційного новинного інтерв'ю такими параметрами, як мета, тип і подача інформації, спосіб ведення й загальний перебіг бесіди.

Ключові слова: лінгвістична неввічливість, інституційний дискурс, інтерв'ю, конфронтація, оцінність.

Постановка наукової проблеми та її значення. Розвиток теорії лінгвістичної ввічливості, яку сформулювали 1978 р. П. Браун і С. Левінсон, спричинив формування на її основі нової інтеграційної теорії ввічливості, неввічливості й грубості [8]. До предмета вивчення цієї теорії долучено явище неввічливості, яке також притаманне комунікативній поведінці людини.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Значним внеском у дослідження лінгвістичної неввічливості, її категоріальних ознак і специфічних функцій стали роботи П. Г. Блітвіча, Дж. Калпепера та М. Теркурафі. Опрацювавши підходи П. Г. Блітвіча, Дж. Калпепера та ін. [3, с. 62–63; 4, с. 350], визначаємо лінгвістичну неввічливість як *ненормативну комунікативну поведінку, реалізовану за допомогою лексико-граматичних стратегій чи просодичних рис, які суперечать нормам й параметрам взаємодії, встановленим у цьому жанрі* [2, с. 123].

Мета статті – проаналізувати функціонування засобів реалізації лінгвістичної неввічливості в жанрі конфронтаційного новинного інтерв'ю; **завдання** – установити особливості використання новинного інтерв'ю в сучасному медіа-просторі, виокремити відмінності конфронтаційного новинного інтерв'ю від традиційного, пояснити роль лінгвістичної неввічливості в побудові конфронтаційного новинного інтерв'ю.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Для початку зазначимо основні функції, які неввічлива мовленнєва поведінка може виконувати в міжособистісній взаємодії. За Дж. Калпепером, до таких функцій належать: афективна, примусова, розважальна й інституційна (яку ми визначаємо як статусну функцію) [4, с. 220–252]. Якщо мета афективної та примусової неввічливості – створити соціальну напругу, то метою статусної неввічливості є підтримання певного статусного співвідношення (рольового розподілу на агентів і клієнтів інституційного дискурсу), а метою розважальної неввічливості – налагодження контакту з цільовою аудиторією.

Отже, у низці комунікативних ситуацій неввічлива мовленнєва поведінка цілком соціально прийнятна.